

نشست توجیهی

نسخه‌ی کتاب آزمایشی تاریخ سوم راهنمایی

حشمت‌الله سلیمی

جلسه‌ی توجیهی نسخه‌ی آزمایشی کتاب تاریخ سوم راهنمایی با حضور کارشناسان گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، سرگروه‌های آموزشی و تعدادی از دبیران تاریخ مدارس راهنمایی شهر تهران و شهرستان‌های استان تهران روز چهارشنبه هفتم مهر در دو نوبت صبح و بعدازظهر در محل دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب‌های درسی برگزار شد. در این جلسه ابتدا عباس پرتوی مقدم، کارشناس مسئول گروه تاریخ دفتر در مورد تغییرات نسخه‌ی آزمایشی تاریخ سوم راهنمایی گفت: در این نسخه نسبت به کتابی که از سال‌ها پیش در چرخه‌ی آموزش قرار دارد، تغییراتی ایجاد شده است. این تغییرات، هم شامل تصاویر کتاب است و هم محتوا و پرسش‌های کتاب را در بر می‌گیرد. تصاویر جدیدی در کتاب قرار گرفته که در انتخاب آن‌ها بیشتر مضامین اجتماعی مورد توجه بوده است. پرسش‌های کتاب از حالت دانش محور خارج شده تا دانش‌آموزان از شیوه‌ی حفظ کردن و تکیه بر محفوظات به سمت تحلیل پیش بروند. در مجموع تغییراتی که در کتاب ایجاد شده با توجه به دلایل زیر انجام گرفته است:

۱. راهنمای برنامه‌ی درسی دوره‌ی راهنمایی مورد بازنگری قرار گرفته و در

نسخه‌ی بازنگری شده‌ی راهنما بر بازنگری و اصلاح کتاب تأکید شده است.

۲. نقص‌های کتاب رفع شده است.

۳. موضوعات مهمی که از قلم افتاده بود اضافه شده است.

۴. ارائه‌ی دسته‌بندی منطقی در محتوای کتاب با هدف تسهیل در فرایند یادگیری رعایت شده است.

۵. محتوای کتاب از حالت توجه صرف به مسائل سیاسی خارج شده و تحولات اجتماعی و فرهنگی هم به کتاب افزوده شده است.

پرتوی مقدم ادامه داد: در این بازنگری البته حجم کتاب افزایش یافته که این افزایش حجم در تعداد صفحات کتاب خود را نشان می‌دهد، اما با جرأت می‌توان گفت که حجم محتوا افزایش نیافته است. باید گفت افزایش صفحات کتاب به خاطر افزودن تصاویر و پرسش‌ها جدید به کتاب است. در ادامه‌ی جلسه، شرکت‌کنندگان پرسش‌هایی و انتقاداتی به شرح زیر مطرح کردند:

- در درس چهارم کتاب تاریخ سوم راهنمایی، به قرون وسطا اشاره شده که لازمه‌ی توجه دانش‌آموزان به این موضوع این است که قبلاً قرون وسطا را شناخته باشند؛ درسی که در تاریخ پایه‌ی دوم به تاریخ اروپا در قرون وسطی اختصاص یافته برای مطالعه در نظر گرفته شده و دانش‌آموزان به صورت گذرا آن را می‌خوانند

- درس‌های تاریخ، علوم اجتماعی و جغرافیا در نظام آموزشی ما از نظر ساعت

تدریس مورد غفلت قرار گرفته و شدیداً با کمبود زمان مواجه است.

- بهتر بود تعدادی از روش‌های تدریس جدید در این جلسه مورد بحث و بررسی قرار می‌گرفت و همکاران تجارب آموزشی خود را به یکدیگر انتقال می‌دادند و در این زمینه تبادل نظر صورت می‌گرفت.

یکی از رسالت‌های معلم ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان است. اما یک مشکل اساسی وجود دارد و آن این که بسیاری از معلمانی که به تدریس تاریخ مشغول هستند، تحصیل‌کرده‌ی تاریخ نیستند و طبیعتاً نمی‌توانند انگیزه‌ی لازم را در دانش‌آموز ایجاد کنند که به تاریخ علاقمند شوند.

- ما در دروس علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا نیروی متخصص کم داریم. در المپیاد جغرافیا در استان تهران دانش‌آموزان نتوانستند به سؤالات جواب بدهند و اطلاعات چندانی در مورد جغرافیا نداشتند.

این که بر پویایی تأکید می‌شود، این پویایی باید شرایطش مهیا باشد. من همیشه به

دانش‌آموزان سفارش می‌کنم که دغدغه‌ی نمره نداشته باشند، اما این هم با کمبود زمان که در این درس موجود است، جور در نمی‌آید. چرا که ما ملزم هستیم که کتاب را به انتها برسانیم. من معلم اگر زمان کافی در اختیار داشته باشم، از روش‌های گوناگون در تدریس استفاده می‌کنم، اما کمبود زمان راه را بر من می‌بندد. زمان به من اجازه نمی‌دهد که بتوانم به صورت مطلوب به پرسش‌های دانش‌آموزان پاسخ دهم.

مبانی مشترک رشته‌های علوم انسانی توجه شده است. البته تلفیق و ترکیب به معنای یک کاسه کردن سه درس در یک کتاب یا یک درس نیست. چرا که این امر موجب از بین رفتن استقلال هر سه درس می‌شود. اگر تلفیق با توجه به مباحث بین رشته‌ای باشد، نتیجه‌ی مطلوب می‌دهد. در عرصه‌ی آموزش هم باید نیروهایی تربیت شوند که بتوانند به صورت تلفیقی این سه درس را آموزش دهند.

به نظر من معلم تاریخ موفق کسی است که همیشه با ادبیات پژوهش این درس در ارتباط باشد. مهم‌ترین راهنما برای معلم تاریخ این است که ارتباط خود را با حوزه‌ی پژوهش و حوزه‌ی تعلیم و تربیت حفظ کند. من احساس می‌کنم که تلاش همکاران معلم بیش تر بر این قرار گرفته است که در زمان آموزش تمام رخدادهای تاریخی را تشریح کنند. در حالی که ما هم در محتوا و هم در عرصه‌ی آموزش ناچار به گزینش هستیم. به جای تشریح وقایع و رخدادهای، بهتر است مبنای آن را تحلیل قرار دهیم. البته در این تحلیل باید اهداف تربیتی و آموزشی را در نظر گرفت. متأسفانه اساس کار برنامه‌ی آموزش تاریخ بر جزئی نگری است. توجه به جزئیات، تاریخ، کلیت آن را خدشه‌دار می‌کند و اهداف آموزشی آن مورد غفلت قرار می‌گیرد. به اعتقاد من حجم کتاب تاریخ سوم راهنمایی نسبت به دوره‌ی تاریخی که پوشش می‌دهد، زیاد نیست، شکل و محتوای ارزشیابی درس تاریخ اشکال اساسی دارد که حجم را زیاد جلوه می‌دهد، اگر شیوه‌ی ارزشیابی اصلاح شود، بسیاری از مشکلاتی که در زمینه‌ی کمبود وقت و حجم کتاب وجود دارد، برطرف می‌شود.

در ادامه‌ی این نشست ضمن نقد کتاب توسط شرکت‌کنندگان، آقای پرتوی به صورت درس به درس تغییرات کتاب و شیوه‌ی تدریس آن را تشریح کرد.

این برمی‌گردد که از سوی برنامه‌ریزان در سطوح بالاتر، این نگاه وجود دارد که درس تاریخ ساعت کمی برای تدریس نیاز دارد. بخشی از مشکلات رشته‌ی علوم انسانی و از جمله تاریخ مربوط به نگاهی است که در عرصه‌ی نظر وجود دارد. در مورد تاریخ و آموزش تاریخ درکی بسیار قدیمی در نظام آموزشی ما وجود دارد. این نگاه سنتی دغدغه‌های امروزی مخاطبان درس تاریخ را پاسخ نمی‌دهد.

در حوزه‌ی تعلیم و تربیت، به هدف‌های کلی تربیتی و آموزشی مقصداری توجه می‌شود. اما در مرحله‌ی اجرا، عمده‌ی این هدف‌ها فراموش می‌شوند. در درسی مثل تاریخ، اهداف در راهنمای برنامه‌ی درسی تبیین و تعیین شده‌اند، اما متأسفانه در عمل و در حین تدریس بسیاری از این اهداف مورد غفلت قرار می‌گیرند. در هنگام تدریس، تمام تلاش ما بر این قرار می‌گیرد که در یادگیری در سطح دانش محدود شویم، چرا که بیش تر بر محفوظات تأکید می‌کنیم. نقش راهنما بودن معلم در این درس کم شده است.

با این روش موجود در تدریس تاریخ، اگر ساعت درس تاریخ هم اضافه شود، میزان موفقیت چندان افزایش نمی‌یابد. قبل از توجه به زمان تدریس باید روش آموزش را تغییر داد. از جمله هدف‌هایی که در حوزه‌ی تربیتی برای دانش‌آموزان در درس تاریخ در نظر گرفته شده است، این است که باورهای دینی، روحیه‌ی عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی و هویت ملی آن‌ها تقویت شود. تاریخ ایران ظرفیت زیادی برای تحقق این هدف‌ها دارد، اما نتیجه‌ی کار و عملکرد نشان می‌دهد که در رسیدن به این اهداف موفق نبوده‌ایم.

در مورد روش تلفیق دروس علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا، من شخصاً به روش تلفیق اعتقاد دارم در تاریخ‌نگاری جدید بر این مباحث بین رشته‌ای و توجه به

حوادث اجتماعی در بستر جغرافیا رخ می‌دهد. هر حادثه‌ی اجتماعی بعد از مدتی به تاریخ تبدیل می‌شود. اما این سه درس در مقطع راهنمایی چندان به هم ربط ندارند.

برخی مطالبی که در کتاب تاریخ وجود دارد، چندین سال است بدون تغییر باقی مانده؛ مطالبی که من در دوره‌ی دانش‌آموزی خودم در تاریخ سوم راهنمایی در مورد اقدامات امیرکبیر خوانده‌ام، بعد از گذشت ۲۵ سال هنوز تغییر نکرده است. آیا وقت آن نرسیده که به برخی دیگر از اقدامات امیرکبیر از جمله آبله‌کوبی اشاره شود. آنچه ما معلمان انتظار داریم این است که کتاب جذاب‌تر شود. تصاویر کتاب جذاب‌تر شده، اما هنوز به حد مطلوب نرسیده است. اگر محتوای کتاب غنی شود برای دانش‌آموزان جذاب‌تر می‌شود.

به نظر من با وجود همه‌ی توصیه‌هایی که می‌شود، هنوز نگاه سنتی بر تألیف کتاب‌های درس حاکمیت دارد. برای رهایی از این شیوه‌ی سنتی، بهتر بود که در کنار کتاب، سی‌دی‌های آموزشی نیز تهیه می‌شد که کتاب را غنی‌تر کند و نیز در متن کتاب از تصاویر جذاب‌تر و بیش تری استفاده شود. چرا که یک تصویر جذاب می‌تواند مفاهیم را به خوبی منتقل کند.

پس از طرح نظرات، انتقادهای پیشنهادها، آقای پرتوی، به پاسخ پرسش‌ها و انتقادهای و بررسی نظرات و پیشنهادها مطرح شده و نیز مسائل و مشکلات عرصه‌ی تألیف و آموزش تاریخ پرداخت:

ما امیدواریم با اجرای برنامه‌ی درسی ملی، به درس تاریخ توجه بیش تری شود. بخشی از توجه به تاریخ، به معلمان تاریخ مربوط است که باید ابتدا مخاطبان جلب و جذب کنند. تا زمانی که دانش‌آموزان متوجه اهمیت درس تاریخ نشوند، تغییر برنامه‌ی درسی از بالا، تأثیر چندان نخواهد داشت. البته بخشی از مشکلات درس تاریخ به